

pomoć dr. Hamida Hadžibegića, učio turski jezik, paleografiju i diplomatiku. Osim toga, u izdanju Akademije nauka i umjetnosti BiH 1976. godine štampana je njegova doktorska disertacija *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*.

Formom i sadržajem *Vojetov zbornik* sasvim je opravdao svoju pojavu. Zbog rasprava posvećenih bosanskohercegovačkoj historiji posebno je interesantan našoj domaćoj naučnoj javnosti, ali će i stručnjaci sa zanimanjima izvan ovog tematskog okvira u njemu sigurno uspjeti naći nešto zanimljivo među ostalih 40 publikovanih radova.

Emir O. Filipović

Ekonomska i ekohistorija. Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša,
Volumen I, broj 1, Zagreb, srpanj 2005, 208 str.

Ekonomske i političke okolnosti na prostoru bivše Jugoslavije tokom prethodnih decenija implicirale su gašenje mnogih relevantnih istorijskih časopisa. Novonastali deficit je bio jedna od krucijalnih prepreka na planu adekvatnog razvoja istoriografije na tom prostoru. Upravo zbog takvih okolnosti pokretanje svakog novog istorijskog časopisa je događaj od izuzetnog značaja za istoriografiju cijele regije. Takav poduhvat na važnosti dodatno dobija ako je u pitanju specijalistički časopis, jer je naročito takva vrsta literature bila faktor koji je u mnogočemu nedostajao i istoriografiji bivše jugoslovenske države. U tom kontekstu je pojava časopisa pod imenom *Ekonomska i ekohistorija. Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša*, veoma značajan doprinos prevazilaženju pomenutog deficita i otvaranju sasvim novih perspektiva za profilisanje istoriografskog kadra.

Kako mu ime kaže, ovaj časopis se bavi temama vezanim za dva istorijska miljea – privrednu istoriju i ekološku istoriju. Postoje, svakako, brojni istorijski dometi koji su implicirali da se ta dva miljea u istoriografiji međusobno značajno razlikuju, ali i sve brojniji rezultati koji ukazuju na njihovo vrlo intenzivno prožimanje. Slijedom takvih sublimacijskih teorija pokrenut je časopis *Eko-Eko*. Doduše, ovaj naziv je ostao samo u domenu radnog naziva, i uobičajenih upotrebnih determinanti (ne zbog aluzija na istoimeno kultno djelo dječije književnosti, Hrvoja Hitreca, nego zbog potrebe za preciznošću u obraćanju čitalačkoj publici, bar u samom startu). *Eko-Eko*, međutim, nikako nije neka nasilna kontrakcija nekoliko istorijskih miljea, nego upravo vrlo jasan indikator kako je na adekvatan i efikasan način moguće

primjenjivati interdisciplinarnе metode u smislu kreiranja potpuno novih oblika istoriografskog mišljenja. Ovaj časopis već u prvom broju zaista na ubjedljiv način demonstrira fuziju privredne i ekološke istorije, tako da čitalac te oblasti prirodno doživljava kao neraskidivu cjelinu.

Naravno, *Eko-Eko* nije projekat koji se pojavio iz ničega. Iza njega stoje tradicije decenija intenzivnog rada istoričara iz Hrvatske, prvenstveno u oblasti ekonomske istorije. Urednik časopisa, poznata hrvatska istoričarka Mira Kolar-Dimitrijević, već je u uvodnim riječima (*Nekoliko uvodnih riječi – Novi časopis: Ekonomska i ekohistorija*, str. 5-8.) naznačila osnovne tokove razvoja ekonomske istorije, prvenstveno u Zagrebu, nakon Drugog svjetskog rata, istakavši značaj doprinosa istoričara kao što su bili Miroslava Despot, Mijo Mirković i Rudolf Bičanić, i naglasivši da je upravo taj “trolist” imao ključan značaj za formiranje svojevršne škole ekonomske istorije u Zagrebu. I dok je proučavanje ekonomske istorije prisutno sa višedecenijskom tradicijom, dotle je proučavanje ekološke istorije, odnosno njenog prožimanja sa ekonomskom i mnogim aspektima socijalne istorije i u Hrvatskoj i na prostoru bivše Jugoslavije prilično nova pojava. U tom kontekstu je od ključnog značaja projekat *Triplex Confinium – hrvatska višegrađnja u euromediterranskom kontekstu*, koji je prije desetak godina u Zagrebu pokrenuo profesor Drago Roksanđić. Mira Kolar-Dimitrijević je u svom uvodu pomenula dvije konferencije koje su bile od suštinskog značaja, kako za projekat *Triplex Confinium*, tako i za stvaranje baze koja je omogućila pokretanje časopisa. Prva konferencija je održana u Zadru, 2000. godine, a objavljen je i zbornik radova sa tog skupa - *Triplex Confinium (1500-1800): Ekohistorija. Zbornik radova sa naučnog skupa održanog u Zadru 3.-5. 5. 2000*, Split - Zagreb 2003. Druga konferencija je održana u Koprivnici 13.-15. novembra 2003. Ta konferencija se prvenstveno koncentrisala na aspekte interakcije rijeke Drave i ljudi koji su obitavali oko nje, u proteklim vijekovima. Na tim osnovama je, po riječima profesorice Kolar-Dimitrijević, pokrenut časopis koji pretenduje da istovremeno bude i hrvatski i internacionalni.

Prvi broj je donio nekoliko vrlo zapaženih radova. Iako je projekat *Triplex Confinium* prvenstveno koncentrisan na razdoblje od 15. do 19. stoljeća, časopis *Eko-Eko* nema nikakvih hronoloških ograničenja, nego se bavi proučavanjem odnosa privredne i ekološke istorije u svim razdobljima u kojima se takva interakcija mogla determinisati. Tako je prvi rad koncentrisan na razdoblje pozne antike. Hrvoje Gračanin u prilogu pod naslovom *Ilirik u Marcelinovoj kronici – Kronika komesa Marcelina kao izvor za društvenu i gospodarsku povijest te ekohistoriju kasnoantičkog Ilirika* (str. 9-36.), razmatra aspekte privredne i ekološke istorije još iz 5. stoljeća. Vizantijski pisac Marselin (oko 480-oko 550), porijeklom iz Ilirika, bio je u službi cara Justinijana (526-562), te je, za vrijeme boravka u Carigradu, vrlo detaljno opisao ne

samo varvarske najezde sa istoka i sjeveroistoka, nego i prirodne katastrofe, a samim tim i prirodne prilike tog vremena.

Mladi zagrebački historičar Hrvoje Petrić je u radu *Utjecaj rijeke na pogranična naselja. Primjer rijeke Drave u 18. i 19. stoljeću* (str. 37-62) na posebno upečatljiv način pokazao mehanizme interakcije čovjeka i prirodne sredine, u ovom slučaju rijeke Drave. Faktički je deskripcija takvih mehanizama izuzetno ilustrativna za poimanje duha vremena. Petrić se prvenstveno koncentrisao na planove regulacije toka Drave, koji su se prvi put pojavili 1780. godine, da bi se kasnije, u 19. stoljeću, dodatno precizirali i realizovali. Autor je posebno obratio pažnju na istorijat poplava i prirodnih promjena korita rijeke, te je naveo primjer mjesta Legrada, koje je upravo na takav način "preseljeno" s lijeve na desnu obalu Drave, odnosno iz Pomurja u Podravinu. Željko Holjevac je u radu *Naselja gradišćanskih Hrvata u Zapadnoj Mađarskoj. Na katastarskim planovima iz 1857. godine* (str. 63-84) opisao određene aspekte prilika na granici Austrije i Mađarske, sredinom 19. stoljeća.

Za stariju istoriju sjevernih krajeva Bosne i Hercegovine vrlo je interesantan rad Mirele Slukan Altić, *Kartografski izvori za rekonstrukciju i praćenje razvoja prometnih komunikacija* (str. 85-102). Ovaj rad je odličan nastavak tradicija, koje je na širem jugoslavenskom prostoru, sa posebnim naglaskom na Bosni i Hercegovini, još prije nekoliko decenija započeo Ratimir Gašaparović. Rad se posebno bavi analizom saobraćajnih komunikacija na osnovi podataka iz rimskog izvora *Tabula peuntingeriana* (oko 340). Za prostor Bosne i Hercegovine je značajno proučiti podatke o rasporedu rimskih puteva. Činjenica je da je do danas jako malo urađeno na planu spoznaja o rimskom putu koji se kretao južno od Une i Save, te prolazio kroz Servitium (Gradišku), a zatim kod Marsonie (Slavonski Brod), prelazio na prostor sjeverno od Save, takođe su oskudna i znanja o putu koji se od Servitiuma protezao na jug, preko Castre (kod Banje Luke) i dalje do mora. Značajni su i kartografski prilozi vezani za mirovne ugovore između Habsburške monarhije i Osmanskog carstva (1699, 1716, 1739. i 1791. godine), te podaci o "Karolini", "Jozefini" i drugim putevima koje su Habsburgovci na prostoru Hrvatske izgradili u 18. stoljeću.

Radovi vezani za 20. stoljeće su prvenstveno koncentrisani na aspekte ekonomske istorije. Tako je Mira Kolar-Dimitrijević u prilogu pod naslovom *Nezaposlenost u Hrvatskoj od vremena velike svjetske krize i javni radovi* (str. 103-116), ukazala na događaje koji su na ekonomskom planu pogodili Kraljevinu Jugoslaviju (naglasak je na Hrvatskoj), početkom tridesetih godina 20. stoljeća, što je bila rekacija na veliku ekonomsku krizu iz razdoblja 1929-1933. Kolar-Dimitrijević je faktički pokazala kako je izgledao ekvivalent *New Deal*-politike na prostoru Hrvatske. U bliskim hronološkim okvirima je smješten i rad Daniela Patafte, *Prilike gospodarstva grada Rijeke. Od 1918. do 1924. godine* (str. 117-140), s naglaskom na specifične poli-

tičke odnose i previranja u doba djelovanja D'Annunzia u Rijeci, što je impliciralo ekonomsku stagnaciju grada.

Jedan od vodećih hrvatskih osmanista, Nenad Moačanin, u svom radu *Pristup ekohistoriji Podravine. Prema osmanskim izvorima* (str. 141-148) stavlja naglasak na grad Viroviticu, u zapadnom dijelu Slavonije, kao centar trgovine, na području koje je tokom većeg dijela 16. i 17. stoljeća bilo pod vlašću Osmanskog carstva, odnosno govori o prilikama na osmanskoj strani Podravine. Moačanin donosi interesantne podatke o šumama, kvalitetu drveta, drvosječama i drugim segmentima korisnim za rekonstrukciju privredne i ekonomske istorije tih krajeva u 16. i 17. stoljeću.

U svojevrsnom pogovoru (*Na kraju prvog broja: Čemu "Eko-Eko"?*, str. 149-152) Drago Roksandić je ukazao na izvjesno "gubljenje daha ekonomske istorije u Hrvatskoj", te samim tim na potrebu za jednim časopisom koji u značajnijoj mjeri može pokrenuti hrvatsku historiografiju, ali i historiografiju na širem prostoru, na dodatna preispitivanja i iznalaženje novih odgovora na sve zahtjevnije interdisciplinarnе istorijske izazove. Kao posebno značajan fenomen za ekologiju i ekološku istoriju tokom posljednjih nekoliko decenija, Roksandić je naveo katastrofičare, koji su sa svojim teorijama, ponekad, bez sumnje, bili štetni za adekvatan razvoj nauke, ali su, istovremeno, privukli pažnju na probleme kojima se ekološka istorija zaista namjerava ozbiljno baviti. Roksandić je naglasio da je u hrvatskoj historiografiji uloga časopisa kao što je *Eko-Eko* da bude ne samo interdisciplinarn, nego i intergeneracijski, odnosno da se na najefikasniji mogući način iskoristi mogućnost kooperacije različitih generacija istoričara iz Hrvatske, što je već na neki način vidljivo kroz saradnju uredničkog tandema Mira Kolar-Dimitrijević – Hrvoje Petrić.

Na kraju časopisa se nalazi i vrlo koristan bibliografski prilog Mirele Slukan Altić, pod naslovom - *Bibliografija radova iz socioekonomske historije i ekohistorije 1977-2001. Izdanja arhiva Republike Hrvatske* (str. 153-182), te uobičajena rubrika *Prikazi knjiga* (str. 183-206), sa naglaskom na izdanjima koja se tiču ekonomske i privredne istorije. Značajno je napomenuti da časopis tehnički i likovno postavlja potpuno nove standarde na planu izdavanja istorijskih časopisa, na prostoru bivše Jugoslavije, što je uostalom već postalo jednim od zaštitnih znakova izdavačke kuće *Meridijani* iz Samobora.

Poslije više nego uspješnog prvog broja, historiografska publika urednicima i izdavačima može samo poželjeti dugu i uspješnu egzistenciju, sa vrlo utemeljenom nadom da će *Eko-Eko* svojim djelovanjem u velikoj mjeri doprinijeti razvoju istoriografije, kako u Hrvatskoj, tako i u regiji.

Boro Bronza